

Helsingfors kulturcentral

Metodhandbok

för småbarnsordkonst

Det här är en metodhandbok för småbarnsordkonst. Handboken har utarbetats av Helsingfors kulturcentral inom ramen för barnkulturnätverket Aladdins lampa, som utgett ett trettiotal metodhandböcker, som finns på adressen www.taikalamppu.fi

Metodhandbok 2012

Utgivare	Helsingfors kulturcentral
Redaktör	Nina Gran
Texter	Susanne Ahlroth, Malin Fagerström, Nina Gran, Helen Kaila, Michelle Mattfolk, Johanna Sallinen, Annika Sandelin
Illustrationer	Filippa Hella (s. 8, 9, 19, 23, 46), CustomizingGirl in Vector Art Project (s. 24-25)
Fotografier	Chris Gurney (s. 5, 12, 15, 16, 20, 30, 33), Mauri Tahvonen (s. 11, 27, 29, 38-39, 41, 43)
Layout	Johanna Spaskos
Design	Johanna Spaskos, Nina Gran
Tryckeri	Erweko Painotuote Oy
ISBN	978-952-272-306-2

Innehållsförteckning

Kort om metodhandböckerna och Aladdins lampa	4
Medverkande i ordkonsthandboken	6
Plats för skratt Nina Gran	8
Babypoesi i grupp - hur gör man? Annika Sandelin	12
Rimlek för små barn Malin Fagerström	18
Diktplank	24
En lekstund med språket Helen Kaila	26
Här doftar det baby! Susanne Ahlroth	30
Lekfullhet och lek med språket. Johanna Sallinen	34
Ordkonst - en liten konstform med stor potential Michelle Mattfolk	38
Mer information om ordkonst Michelle Mattfolk	40
Lyft blicken - se helheten Nina Gran	42
Rim och ramsor för små barn	44
Länkar	45
Slutvers	46

Kort om Metodhandböckerna och Aladdins lampa

Metodhandböcker inom ramen för projektet Aladdins lampa

I din hand håller du en unik handbok, som öppnar en värld av kultur, metoder för verkstäder eller möten med konsten för barn eller unga. Metodhandboken har uppkommit inom nätverket Aladdins lampa, som en del av det nationella utvecklingsarbetet för kulturcenter för barn och unga. Nätverket Aladdins lampa har verkat sedan år 2003 och understöds av undervisnings- och Kulturministeriet. Nätverket av barnkulturcenter omfattar för tillfället elva medlemmar runt om i Finland. Varje medlem har egna utvecklingsuppgifter, som hänför sig till olika konstformer och även större helheter, som t.ex. tvärkonstnärliga metoder eller mångkultur (www.taikalamppu.fi).

En metodhandbok inom ramen för projektet Aladdins Lampa ger uttryck för vissa värderingar, som är gemensamma för alla aktörer i nätverket. Vi anser att varje barn och ungdom har rätt till konst- och kulturtjänster, att barnen och de unga är aktiva aktörer, att konst och kultur är en del av barnens och familjernas välmående. Vi vill riva gränshindren inom konsten, vi vill skapa dialog mellan kulturerna och vi har en stark tro på professionalitet inom barnkulturen. Vårt mål är också att dessa värderingar sprids till hela Finland genom våra metodhandböcker – även till sådana orter där det inte finns egentliga barnkulturcenter.

Vi hoppas att Aladdins lampa får lysa för och inspirera dig och din grupp och möjliggöra lyckade möten med konst och kultur!

Med vänlig hälsning

Aktörerna i nätverket Aladdins lampa

Medverkande i ordkonsthandboken

Susanne Ahlroth

FM och överinspektör för bildningsväsendet vid Regionförvaltningsverket, med de allmänna biblioteken i svensk- och tvåspråkiga kommuner som specialområde. Tidigare avdelningschef vid Richardsgatans bibliotek och ansvarig för den svenska barnbiblioteksverksamheten i Helsingfors. Har arbetat mycket med samarbete mellan bibliotek, skolor och daghem samt med lässtimulans och bokprat. Varit med och utvecklat, koordinerat och organiserat ordkonsten för småbarn på svenska och finska vid Helsingfors stadsbibliotek.

Malin Fagerström

har arbetat som frilansledare i olika ordkonst-sammanhang sedan 2006, bl.a. som ordkonstledare i Sydkustens ordkonstskola och som lärare för 5x2-kurserna på Annegårdens barnkulturcentrum. Har varit ledare för babypoiesigrupper och Rimjamstunder.

Nina Gran

FM och specialplanerare vid Helsingfors kulturcentral. Arbetar som sakkunnig på den kulturpolitiska avdelningen med bland annat sektoröverskridande samarbete, kulturpedagogik och framtidsfrågor. Har utvecklat olika koncept för ordkonst, skapande fortbildning och språkstärkande kultur. Verkar även som föreläsare och inspiratör.

Helen Kaila

barnskötare på daghemmet Viktoria-Barnstugan i södra Helsingfors. Tycker speciellt bra om att i barngruppen leka med språket: berätta, sagotera, fantisera och speciellt att själv hitta på världens konstigaste rim och rimverser. Har nyligen även blivit inspirerad av att leda Rimjamstunder.

Michelle Mattfolk

kulturproducent vid Sydkustens ordkonstskola, ordkonstlärare i Annegårdens konstundervisning, Arts manager från Yrkeshögskolan Novia. Arbetar med att utveckla ordkonst på svenska, koordinering av Sydkustens ordkonstskolas grupper för barn och unga i 16 kommuner samt fortbildning och ledarstöd. Har koordinerat innovativa ordkonstprojekt, som berättarutställningen *Nattpärons* besök från Sverige, Berättarfestivalen *Tusen och ett ord*, boken *Ordkonst - alla har fantasi*, fantasiläger i fyra regioner årligen samt fantasiutställningen *Ordboet*.

Johanna Sallinen

ansvarig för språkutvecklande verksamhet på Folkhälsan. Leder bland annat pedagoger på daghem att se och ta tillvara de språkliga möjligheterna i vardagen och verksamheten på daghemmet. Samarbetar också med föräldrar och med vuxna som på olika sätt jobbar med och för barn. Lång erfarenhet som föreståndare och barnträdgårdslärare inom språkbild.

Annika Sandelin

arbetar som barnbibliotekarie på Richardsgatans bibliotek. Har ett stort intresse för ordkonst och har lett ordverkstäder för barn och babypoiesigrupper på biblioteket i flera år. Är också författare och har skrivit böcker både för barn och vuxna.

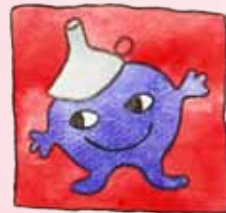
Plats för skratt

*Himalayas härliga Hilda
hoppar högt i det huttrande vilda.
Från bergets topp
lyfter fötterna opp
och flätorna slår
mot himmelens vrår.
Snömannen håller Hilda så kär,
bjuder på iste och kall atmosfär.*

Ur Smaskens damaskens
(Laura Ruohonen, ill. Erika Kallasmaa,
översättning av Stella Parland)

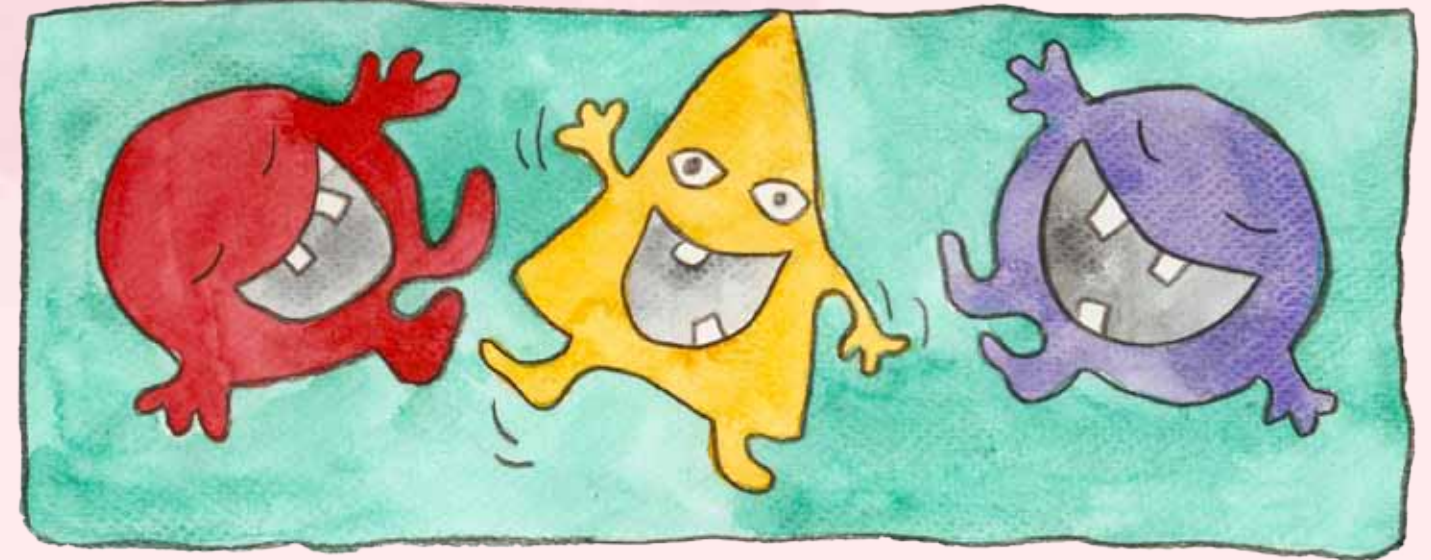
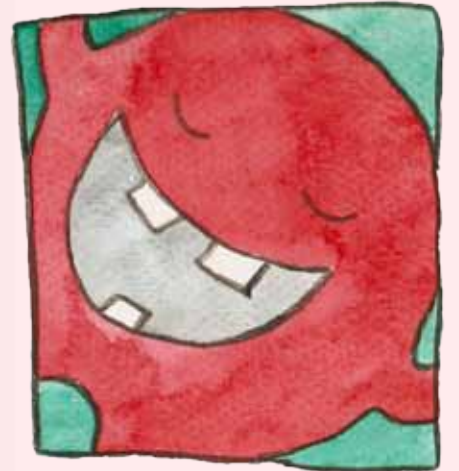
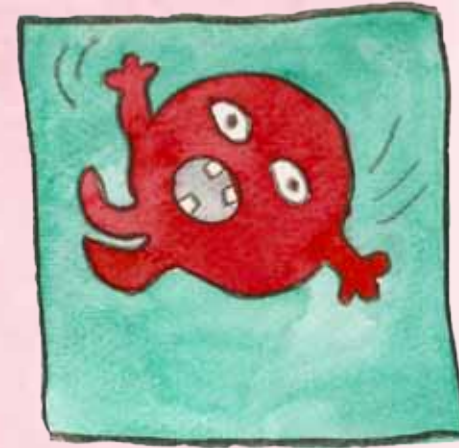
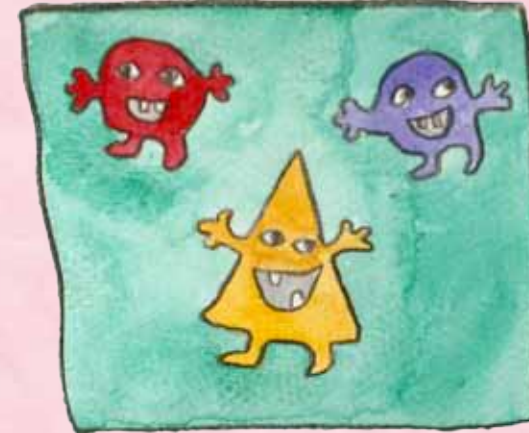

RIMMAR PÅ SKRATT

Det är underbart att smaka på ord och leka med dikter och verser. Det har stora och små gjort i alla tider tillsammans och på denna tradition bygger också nyare program med småbarnsordkonst, som vi har arbetat fram i Helsingfors under de senaste åren. Den här metodhandboken vill inspirera alla intresserade att dyka ner i ordhavets glitter och djup.

SKARTTKRUMELURERNA LÄR SIG GÅ

OCH FALLA

Om småbarnsordkonst

I alla tider har föräldrar lekt med rim och ramsor med sina småbarn och ord- och sånglekarna har varit en viktig del av den muntliga traditionen, både i vardagen och vid fester. Det vi idag kallar babypoesi är helt enkelt att på ett systematiskt men lekfullt sätt använda sig av dikter, rim och rytmer i kommunikationen med babyn. Babypoesi möjliggör en stund av närhet och dialog, där man använder ord och enkla rörelser. Det lilla barnet lär sig småningom att både känna igen och reagera på ljud, rytmer och ord med hela kroppen. Babypoesin kan senare övergå i mera interaktiv och utåtriktad rimlek för barn som redan kan röra på sig fritt och som intresserar sig för sin omgivning.

En uppsjö av goda finska barnpoesiböcker har bidragit till intresset för babypoesi och rimlek i Finland under senare år. Tidigare fanns poesiklassiker av till exempel Kirsi Kunnas, Marjatta Kurenniemi och Kaarina Helakisa. Men under de senaste åren har nyskapande aktiverande diktböcker av bland annat Hannele Huovi, Jukka Itkonen, Tittamari Marttinen, Eppu Nuotio, Laura Ruohonen och Johanna Venho utgetts, för att nämna några författare.

Av de tidigare finlandssvenska barnpoeterna kan till exempel Marita Lindquist och Bo Carpelan nämnas, liksom Tove Janssons poetiska bilderböcker. Stella Parland och Annika Sandelin hör till de nyare barnpoeterna, om man nu överhuvudtaget kan kategorisera deras texter. Även sånggruppen APA och senare duon Säs och Kopp har gjort en banbrytande insats för lekfull ordglädje för både barn och vuxna på svenska i Finland.

Den stora finlandssvenska barnpoesivågen har ännu inte syns till, men den har efterlysts och jag hoppas och tror att den kommer att skölja över oss under de närmaste åren.

I Sverige är babypoesi, babyrim eller pyttepoesi också populärt på bibliotek och kulturhus och där framstår fortfarande ordkonstnären Lennart Hellsing som den självklara nestorn. Andra klassiska exempel på barnpoeter är Britt G. Hallqvist, Hugo Hamilton, Barbro Lindgren, Anna Maria Roos, Ingrid Sjöstrand, Ulf Stark, Siw Widerberg och Jujja Wieslander, men det finns naturligtvis också nyare barnpoeter.

Varför en metodhandbok?

Vi ville ge ut en metodhandbok, eftersom vi har märkt att det finns ett stort intresse för ordkonst för barn i olika åldrar. Det är ont om material och litteratur, särskilt på svenska i Finland, så vi hoppas att den här skriften i ett längre perspektiv kan bidra till ordglädje och lekfull samvaro mellan små och stora på olika håll i landet.

Framför allt vill vi bidra med uppmuntran och inspiration. För att kunna bevara och utveckla vårt eget språk behöver vi få smaka och tugga på det, leka med det och njuta av det – oavsett om vi är barn eller vuxna.

Utvecklingsarbetet med ordkonst för små barn har skett både på svenska och på finska inom ramen för barnkultur nätverket Aladdins lampa, där Helsingfors kulturcentral genom Annegården är en av elva medlemmar. Inom nätverket har man utarbetat tiotals metodhandböcker för konstfostran och kulturpedagogik och de finns att ladda ner i pdf-format på adressen www.taikalamppu.fi.

Den svenska småbarnsordkonsten har utvecklats i samarbete med Richardsgatans bibliotek och Sydkustens landskapsförbund. Många av våra ordkonstledare arbetar på frilansbas. I en del pedagogiska fortbildningsprojekt har även den svenska dagvården i Helsingfors och Folkhälsans språkstödsverksamhet medverkat.

Ett varmt tack till alla generösa skribenter, illustratörer, formgivare och fotografer, som har medverkat till denna skrift. Jag vill också tacka alla inspirerande ordkonstledare och goda samarbetsparter för kreativt och roligt samarbete under många år.

Nina Gran

specialplanerare, kulturpedagog

Babypoesi i grupp

- hur gör man?

Första gången jag stiftade bekantskap med babypoesi var här jag våren 2007 tillsammans med min då 7-månader gamla pojke Simon, deltog i den första svenskspråkiga babypoesigruppen, som hölls på Richardsgatans bibliotek. Jag har alltid varit en lyrikvän, så redan namnet babypoesi kändes lockande för mig.

Simon verkade genast trivas. Han njöt av rytmen och rörelserna och brast ofta ut i spontana skratt.

Själv njöt jag av att under Babypoecin ostört få ägna mig helt och hållet åt honom. Hemma fanns hans fyraåriga storasyster och fast hon delvis var på dagis, fanns det ett oövervinnligt hushållskaos som gjorde att jag aldrig hann koncentrera mig helt på att umgås med Simon. Visst var det också roligt att träffa andra mammor och bebisar, men kontakten mellan mig och Simon kändes allra viktigast.

Richardsgatans bibliotek är också min arbetsplats och när jag återvände dit efter min vårdledighet kändes det inspirerande att själv starta en babypoesi grupp. Begreppet babypoesi var då ännu okänt för nästan alla och trots att jag försökte marknadsföra gruppen med affischer, tidningspuffar och på nätet, fick jag inte ihop mera än tre mammor med bebisar. Men redan ett halvt år senare hade antalet deltagare mer än fördubblats och nu då jag har haft babypoesi grupper under ett par år, har de blivit så populära att alla inte ryms med. Att leda babypoesi grupper har gett mig mycket. Bebisarna visar med hela kroppen när de är glada och den glädjen smittar av sig.

Det finns inte några regler för hur man ska göra när man leder en babypoesi grupp. Alla gör på sitt eget vis och försöker hitta ett sätt som känns bra. Här kommer några tips och råd för dig som vill starta en egen babypoesi grupp.

Utrymmet

För att kunna starta en grupp måste man förstås ha ett lämpligt utrymme. Själv har jag turen att få hålla babypoecin i ett stort sagotält. På golvet finns mjuka madrasser och runtomkring oss tyggardiner. Det blir en liten intim och avskärmad plats, som får en att glömma världen utanför. Men alla kan inte ha ett sagotält och det är inte heller någon förutsättning. Det räcker bra med en lugn plats med någonting mjukt och rent för bebisarna att ligga på. Det är viktigt att det inte finns några säkerhetsrisker, inga kontakter där bebisarna kan stoppa fingrar, inga möbler som kan välta på dem eller liknande. Man ska kunna komma till platsen med barnvagn. Gärna ska man också kunna byta blöjor där och det är en fördel om det finns en mikrovågsugn så att man kan värma mat.

Gruppen

Babypoesi passar bäst för de riktigt små som ännu hålls ganska bra på stället. När de börjar få fart på krypandet eller börjar gå, finns det ofta så mycket att upptäcka att det blir en kamp att hålla kvar dem. Jag brukar ha ett år som gräns, men egentligen passar babypoesi bäst för bebisar under åtta månader. Alla är förstås olika och en del

barn trivs med att sitta i famnen och läsa ramsor också efter att de har lärt sig att gå. Det kan vara svårt att ha stora ålderskillnader inom gruppen, för dikterna måste anpassas till hur pass rörliga barnen är.

Hur stor gruppen kan vara bestäms förstås till en del av utrymmet, men jag tror att det lönar sig att begränsa antalet bebisar till kring tio också i större utrymmen. Ju flera som deltar desto större är risken att någon blir ledsen och skrik sprider sig ofta. Å andra sidan är nästan aldrig hela gruppen på plats. Jag har brukat ta med ca tolv bebisar i mina grupper och det har aldrig kommit mera än högst tio på en gång.

Tidpunkten

Det är omöjligt att hitta en perfekt tidpunkt för babypoesi för det är alltid någon bebis som ska sova just då. De senaste åren har jag börjat klockan halv elva och jag tycker att det har fungerat ganska bra. Min grupp har träffats varannan fredag. Jag tror att det är bra att inte ha alltför långa pauser mellan träffarna, så att bebisarna vänjer sig vid babypoetin och börjar känna igen återkommande ramsor. Själva diktläsandet tar inte mera än ca en halv timme, men efteråt får man stanna kvar för att prata, äta och byta blöjor.

Första gången

När gruppen träffas första gången är det ju viktigt att alla får presentera sig själva och sina barn. Jag brukar berätta lite om hur babypoetin går till och kort ta upp praktiska saker om blöjbyten, matuppvärmning och liknande.

Jag brukar också poängtera att allt görs på barnens villkor. Om någon hellre vill undersöka sin mammas näsa eller krypa runt, än att ligga på rygg medan vi läser en viss ramsa, är det förstås okej. De rörelser som jag säger att vi ska göra är bara förslag och det är fritt fram att göra andra. Man får också äta mitt under babypoestunden och det gör ingenting om någon skriker. Det här kan låta självklart, men många föräldrar kan känna sig osäkra första gången, och bli nervösa om bebisen inte har lust att göra som jag föreslår.

Att välja texter

Hur hittar man lämpliga ramsor för en babypoestund? Ramsor med en tydlig rytm är tacksamma liksom ramsor som det är lätt att hitta på rörelser till. Till en början kan det kännas svårt att hitta texter, men efter ett tag märker man att det finns en hel del. Lennart Hellsings verser hör till mina favoriter, eftersom de har så tydliga och medryckande rytmer. Det finns böcker med fingerramsor och versböcker med färdigt uttänkta rörelser och i antologier hittar man många roliga dikter av enskilda författare. Jag använder också gärna traditionella ramsor som föräldrarna kanske känner igen från sin egen barndom.

Men det finns få svenskspråkiga författare som aktivt skriver dikter för de minsta. På finskt håll har barnpoetin blomstrat upp de senaste åren och jag hoppas att det kommer en liknande boom på svenska. Till dess får man plocka lite härifrån och därifrån, kanske överätta några dikter eller skriva själv om man tycker om att göra det. Jag har också använt dikter som i första hand har skrivits för vuxna. Bl.a. Fröding och Diktonius har rytmiskt roliga dikter, fast en del av dem har ett innehåll som inte passar för bebisar.

Upphovsrätt

Det är viktigt att skriva ut författarnas namn, ifall det inte är fråga om traditionella verser. Om man använder bilder är det säkrast att ta dem från clip art eller att rita dem själv. Man kan också kontakta någon illustratör och fråga om det är okej att använda hennes/hans bilder (i så fall ska förstås också illustratörens namn skrivas ut).

Att hitta på rörelser

När jag startade min första babypoesigrupp kändes det svårt att bestämma hurdana rörelser jag skulle föreslå till ramsorna. Ibland kändes det nästan som om jag skulle förlöjliga dikterna om jag t.ex. började vifta med fingrarna för att imitera en strålande sol. Nu när jag har hållit på med babypoesi flera år, har rörelserna börjat komma mera naturligt. Ett fel som man lätt gör är att försöka göra rörelser till allt och då blir det lätt virrigt. Det är bäst att hålla sig till några tydliga rörelser per dikt som man noga har funderat ut på förhand.

Hur många dikter och i vilken ordning?

Jag brukar ha ungefär tio till tolv dikter per babypoestund. Vi börjar med lugnare dikter för att sedan övergå till dikter med allt större rörelser. När vi läst lite över hälften av dikterna stiger vi upp och gör några dikter stående, skuttande eller dansande. Sedan sätter vi oss igen och läser en eller två lugnare dikter. Jag använder samma dikter åtminstone två babypoestunder i rad. Sedan byter jag så småningom till nya dikter. Vi börjar ändå alltid på samma sätt: med en inledningssång eller –dikt, där alla önskas välkomna och jag klingar med klockan för var och en och sedan läser vi dikten *Sagans skog* av Lennart Hellsing.

Hur man läser dikterna

Alla vuxna läser med och vi läser alltid dikterna två gånger. Då har alla en chans att småningom lära sig dikterna utantill och bebisarna börjar också känna igen dem. Jag har gjort laminerade diktkort med rundade kanter som jag delar ut till deltagarna. De har en dikt på var sida och någon passande bild. Tidigare hade jag bara dikterna på vanliga papper, men de skrynklades snabbt av ivriga små händer och jag fick alltid vara orolig att bebisarna skulle skära sig då de stoppade pappren i munnen. Då vi läser verser med mycket rörelse brukar jag ibland läsa ensam, så att föräldrarna inte behöver fumla med diktkort, utan kan koncentrera sig på att hålla i sina bebisar. Tempot är lugnt och vi småpratar ofta mellan verserna.

Rekvisita

Man kan hålla en babypoestund helt utan rekvisita, men själv har jag några saker som jag nästan alltid använder mig av. Det viktigaste är en docka, som föreställer min bebis. Jag har aldrig haft någon riktigt bra bebisdocka, eftersom jag inte är tillräckligt praktisk för att själv sy en och jag inte har råkat stöta på någon lämplig att köpa heller. Helst borde den vara stor och mjuk med armar och ben som man lätt kan röra på. I den inledande sången har jag en liten klocka som jag ringer med för varje bebis.

I dikten *Sagans skog* använder vi sidendukar som vi långsamt drar över bebisarna. Till sist sätter vi huvudet under dukarna och möter bebisarna där. Sidendukarna kan användas till många dikter och bebisarna njuter av att känna det mjuka tyget mot ansiktet. Lite större bebisar tycker att det är roligt då de används i tittutlekar. I den sista versen blåser jag ofta såpbubblor. Man kan också till exempel använda lergökar och olika instrument för att skapa stämning och omväxling och för att förstärka eller leka med rytmer.

Sista gången

Den sista gången som gruppen träffas, brukar vi bjuda på kaffe och bulla. Ofta har vi då bokprat om böcker för de minsta och rundvandring på biblioteket. Det är förstås tråkigt att lämna gruppen just som man har lärt känna alla riktigt bra och lärt sig alla namn. Men bebisar växer snabbt och de flesta deltar bara en termin. Nu då vi också har börjat hålla Rimjam för barn över ett år, har jag ändå fått träffa en del av barnen i de sammanhangen. Det känns bra att ha någon-ting att erbjuda dem som gärna vill fortsätta leka med rim och ram-sor, men har blivit för stora för babypoesi.

Annika Sandelin
bibliotekarie, författare

Rimlek för småbarn

En stund med rimlek är öppen för alla barn i åldern 1-3 tillsammans med föräldrar och eventuella äldre syskon. Vi har i Helsingfors utvecklat ett speciellt koncept, som vi kallar Rimjam och det är en interaktiv lekstund eller liten föreställning, som har ett manus och en bestämd ramstruktur, som bildar en programhelhet. Tillställningen sker oftast på tidig kvällstid eller på veckoslut för att det skall vara möjligt för hela familjen att delta. Våra Rimjam är gratis och öppna för alla intresserade.

En rimlekstund kan locka en stor publik och ledas av en eller två ledare och ibland en musiker. Detta möjliggör en helt annan struktur och uppbyggnad av programmet än babypoesi, som oftast har bara en ledare och en fast grupp, som samlas regelbundet. Rimlekstunder passar bra som öppna programpunkter på kulturhus, bibliotek och rådgivningar.

Innehåll och uppbyggnad

En rimlekstund byggs upp av dialoger och en växelverkan ledarna och publiken emellan som en röd tråd genom hela programmet. Ledarna kan ta olika roller och klä ut sig till exempel till djur eller gestalta olika känslor eller stämningar. Våra rimlekstunder leds av olika ledare och programmen är exklusivt planerade för den utsatta tiden och platsen. De presenteras och marknadsförs med lockande tematiska namn som t.ex. *Skutt i tutti-frutti* eller *Bland tomtar och troll*.

Plats och tid

Platsen är ett lugnt, avskilt utrymme med tillräcklig tom golvyta. Eventuellt kan man ha mattor eller filtar på golvet. Platta dynor kan fungera, men risken finns också att de distraherar barnen eller är i vägen när man rör sig över golvet. Några stolar för eventuella mor- och farföräldrar, som har svårt att sitta på golvet, kan finnas längs väggarna. Ett Rimjam räcker ca 30-40 min, eftersom vi har märkt att det är en lagom tid för små barn. Då hinner man smaka på och leka sig igenom 8-12 verser och ramsor. Det kan löna sig att smaka ordentligt på färre dikter, som man tuggar på och leker med tills de fastnar i minnet.

Koncept och copyright

Rimjam är ett programkoncept, som vi har utvecklat i Helsingfors enligt vissa principer och med en särskild idé. Namnet Rimjam får därför inte i sig kopieras och användas fritt. Däremot hoppas vi att många blir intresserade av att utveckla liknande koncept och rimlek för småbarn under andra namn. Alla idéer och texter i denna metodguide kan naturligtvis användas och utvecklas på olika sätt. Nya programkoncept med rimlekar kan man kalla helt enkelt Rimlek, Rim- och ramslek eller något annat liknande. Det är viktigt att uppges namnet på textförfattarna till dikterna och rimmen i programbladen man gör för varje program.

Språket och rytmen

När man väljer texter för rimstunderna kan det vara bra att tänka på längden av texterna. Det är viktigt att fundera på hur man kan förkroppsliga texten och vilka rörelser man får ut ur den. I själva framförandet är rytmen, uttalet, stämningen och känslan bakom uttrycket av stor betydelse. Också pauserna är viktiga. En text kan få en alldeles ny innebörd beroende på hur man läser den och detta kan också testas under ett rimjam. Samma text kan läsas långsamt, viskande, marscherande eller sjungande.

Vid val av text är det bra att fundera på hur den fungerar för just din grupp. Det är viktigt att vara lyhörd och att känna sig fram genom hela upplägget. Vad orkar barnen med? Vad tänder dem och vad får dem att tappa koncentrationen? Är texten medryckande och kan man jamma fram den och och tugga på den flera gånger? Eller är texten så mäktig eller lång att det räcker med en uppläsning? Vilka ljud och läten fascinerar barnen? Hur kan man variera tempot, så att man går från kaos till lugn eller tvärtom? Dansande dockor kan bli till sovande trollungar och smygande indianer kan förvandlas till rytande lejon med lämpliga övergångar.

Val av texter och annat förhandsarbete

Hurdana texter lämpar sig för Rimlek? I princip så kan man använda alla texter som tilltalar en. Det är viktigt att man tycker om och har ett förhållande till texten man skall förmedla vidare. Därför har vi en grundlig planering och minst två repetitioner bakom oss innan vi uppträder. Alla parter som är inblandade har fått välja och föreslå egna favorittexter eller nya intressanta bekantskaper. Textordningen bakas ihop och övergångarna görs naturliga och smidiga utan alltför mycket onödigt mellansnack.

Texter hittar du i bibliotekets rim- och ramshylla. Använd också texter och sånger från din egen barndom, de utgör ett värdefullt kulturarv, värt att ge vidare. Rimlek är roligt även för ledarna och många av oss har blivit inspirerade att skriva egna rim och ramsor. Som ledare är du ständigt på jakt efter nya användbara dikter. De texter som fattas kan du komponera och författa själv!

Hur rimleker man?

Varje barn och familj som kommer på Rimjam får ett programblad med dagens dikter, rim och ramsor. Programbladet får man ta med sig hem efteråt.

Ledarna ber föräldrarna komma med i läsandet av ramsan och instruerar rörelserna till texten. Beroende på utrymmet och storleken på publiken kan man välja att stå/sitta i ring eller framför publiken som på en scen. Man kan välja att röra sig i utrymmet. Och beroende på textens art om man skall sitta eller stå, dansa eller gå medan man läser den. Man kan tilldela publiken roller som att alla blir träd i en skog, en virvelvind eller ett djur. Mitt i allt blir alla små tomtar, som tassar omkring. Det finns lika många sätt att rimleka som det finns rimledare och deltagare under en lekstund.

Som ledare kan du prova dig fram för att hitta din egen stil att förmedla rim och ramsor och att inspirera små och stora deltagare. Det är bra med en viss struktur inom de flexibla ramarna. Det är viktigt hur man börjar och att man ser alla och får dem med. Det betyder någon form av välkommandikt och presentation samt att temat

presenteras, så att man skapar förväntningar. Programmets mittpunkt utgör ofta toppen på den dramatiska kurvan och kan vara den livligaste delen av programmet. Mot slutet blir tempot lugnare, helheten avrundas och sammanfattas med någon typ av skön efterklang och ett tack till deltagarna.

Tematiska program

Programnamnen för rimlekstunderna ger riktlinjer för ett tema och för hurdana texter man kan välja att använda. Lättast blir det att bygga upp ramarna för programmet med hjälp av ett konkret tema. Man kan till exempel utgå från årstider, högtider, djur, särskilda platser, lekar eller sagor.

T.ex. programmet *Marsmänniskor och vårvindar* kan föra oss in på dikter om våren och vårvisor. Ett program byggs upp kring en röd tråd som slingrade sig genom programmet. Mellan varje rim, ramsa eller dikt finns en övergång eller åsnebrygga som bygger upp den dramatiska bågen. Det kan vara t.ex. en flygande matta, som för oss från en dikt till en annan eller en vandring i *Sagoskogen*, där man möter olika diktgestalter på vägen.

Rimlekstunderna brukar ofta innehålla någonting teatraliskt, som förklädnader, rekvisita eller symboler i form av olika föremål. En köksorkester blir hastigt till med hjälp av några kastruller, lock, koppar, vispar och fat. Silkesdukar blir till virvelvindar, som dansar runt i rummet. En av ledarna hittar plötsligt en paprika, som fallit från himlen. Och denna paprika leder oss in på följande dikt "Lappricka pappricka puddingpastej..."

Det rimmande barnet

Det som präglar Rimjammen är interaktionen. Nu är barnen redan så pass stora att de har fokus utåt. Barnet lär sig genom att ta efter den vuxna och vill sedan försöka själv. Barnet är nyfiket och gör upptäcktsfärder utanför mammas eller pappas trygga famn. Om någonting blir för spännande är det dock bra att famnen är nära till hands. Barnet kan röra på sig självt och göra delar av rörelselekarna självständigt. Barnen söker kontakt med varandra och är ofta väldigt intresserade och t.o.m. fascinerade av lekledaren.

Stämningen på ett Rimjam är ofta förväntansfull och karnevalsaktig. Med hjälp av rörelser och rekvisita kan man också förkroppsliga och konkretisera rim och ramsor för barnen. Känslan under och efter en rimlekstund är ofta upprymd och glad, många deltagare går inspirerade hem och förhoppningsvis fortsätter de att rimleka i vardagens olika situationer.

Fantasi och stämning

Allt är möjligt och allt kan komma fram ur fantasins magiska byrålåda.

I Rimjammen vill vi också kittla fram fantasin hos alla deltagare. Det finns tomtar och troll och det finns en skatt som är gömd i snigelträsket. Vi kan alla bli små björnunger som sover, för att i nästa stund förvandlas till apor, som hoppar i sängen.

När man bygger upp programmet lönar det sig att fundera på hur man skapar rymd, utrymme och tak över de dikter och ramsor man valt. Vart vill vi föra barnen? Vad skall vi uppleva tillsammans? Är det en stämning vi vill förmedla, en trevlig rytm, en rolig lek eller smaskiga munsbitar av ord vi vill servera?

Som variation kan man också välja att samarbeta med en musiker som tillför levande musik till rimleken. Barn älskar musik, sång, ljud och rytmer. I takt till olika rytmer eller ljud kan man också rimjamma och smaka på rim och ramsor.

Att rimma och ramsa kan bli en härlig lek för hela familjen. Den glädjen vill vi sprida!

Om rimlekstunden är i biblioteket är det trevligt om personalen kan ställa ut barnlitteratur samtidigt. Det är roligt att titta på och låna diktböcker efter rimlekstunden.

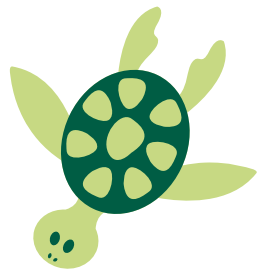
Malin Fagerström
ordkonstledare

Exempel på hjälpmedel och rekvisita

Ett rimjam är alltid en interaktiv engångsföreställning. Man kan använda sig av effektiv rekvisita som stöder eller för fram texten eller fragment ur den. Rekvisita eller ett ljud kan också fungera som en länk mellan texterna i programmet.

Några exempel på rekvisita

- en matta
- utklädningskläder (en hatt eller ett enda plagg räcker bra)
- en handdocka eller ett mjukisdjur
- en ljus- och ljudvärld
- enkla rytminstrument
- "köksorkester" = kastruller, vispar, koppar, träslavar...
- en ficklampa
- ett stort luftigt tygstycke
- föremål som stöder och konkretiserar texten

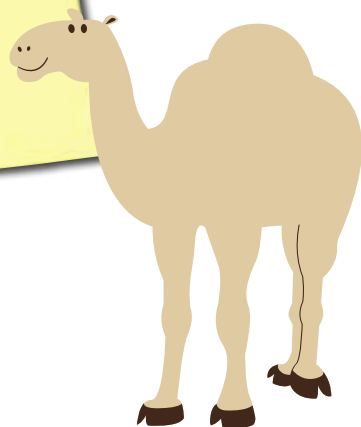
Välkommendikt

Hej alla stora och hej alla små!
Nu ska vi i dikthavet simma.
Leka med ord och med rytmer också,
tillsammans verserna trimma.

Vi bygger ett hus av nonsens och rim
med små poesikrusiduller.
Där ryms både barn och tjo och tjim,
både tystnad och glädje och buller.

Nu ska vi rimleka kvällen lång,
vi ska skratta och viska och ropa.
Välkomna till Rimlek nu på en gång!
Ni behövs var och en – allihopa!

Nina Gran

Har du sett?

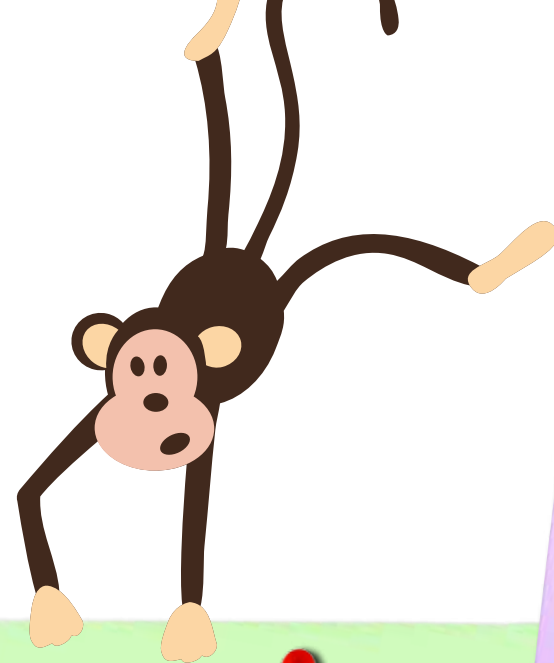
Har du sett att på din näsa
har en snigel börjat läsa
om ett mycket litet får
som betar klöver i ditt hår.

Har du sett att på din mage
har en mager ko sin hage.
När den råmar kan den störa
trötta ankan i ditt öra.

Har du sett att på din haka
äter rättan Bettan kaka
och där nere på ditt knä
sörplar larven Larsson te.

Har du sett att på din rumpa
stickar älgen på en strumpa
och på kinden kör en buss
som blir blöt av mammas puss.

Annika Sandelin

Apdans

Här kommer två apor som äter banan.
De hoppar och dansar runt hela stan.

Den första har stövlar, den andra har hatt.
Den första bär hängslen, den andra kravatt.

De hoppar på häl och de hoppar på tå.
De skrattar och bugar sig djupt båda två.

Apan med hängslen ropar "Jippii,
banan gör mig underbart lycklig och fri!"

Apan med hatten ropar "Minsann!
Och nu skall vi snurra det värsta vi kan!"

Hattar och hängslen flyger omkring
när aporna snurrar runt i en ring.

Den första blir yr och den andra blir trött.
Då lägger de ner sig och somnar så sött.

Annika Sandelin

Den hungriga kråkan -fingerramsa

Fem feta maskar på vägen låg.
En hungrig kråka ner på dem såg.

Den största åt kråkan upp med ett krax.
Också den andra slukades strax.

Den tredje masken var ovanligt lång,
så kråkan fick svälja gång efter gång.

Den fjärde masken svaldes rätt fort
av kråkan som lärt sig att gapa stort.

Kråhåå, tänkte kråkan, nu är jag mätt.
Den femte masken blir efterrätt.

Men den lilla masken kröp bort med ett flin.
Kvar stod kråkan med snopen min.

Annika Sandelin

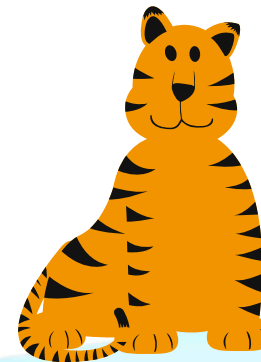

Min lilla tiger

Min lilla gull-diga tiger,
myser med stjärnglitterögon.
Tittar finurligt med huvudet på sned.
Har en kall, våt nos,
men silkeslena öron.

Han är minsann randigt söt
och jag blev inte ens rädd när han röt.
För min tiger och jag,
vi leker varje dag.
Och när det blir kväll
då är han så rrrrr-rysligt snäll
och spinner för mig hela natten,
rrrrrrrrrr-rrrrrrrr-rrrrrrrr.

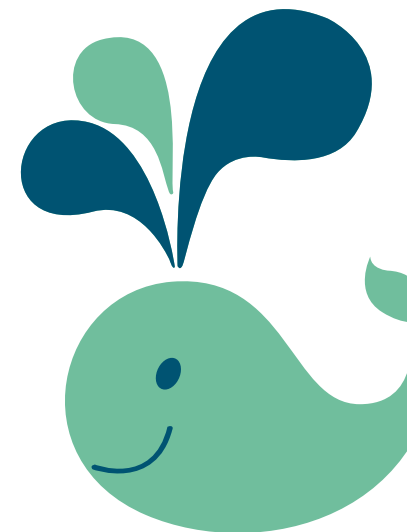
Malin Fagerström

Kaosdagen

Oj! sa den ena foten.
Nå voj! sa den andra foten.
Men knäna, de bara pussades
och magen den buffades
Armarna de slingrade som grenar runt omkring
och munnen stod och gapa och förstod just ing-
enting - va?!

Malin Fagerström

En lekstund med språket

Mitt daghem heter Barnstugan och där finns barn i åldern ett till fem år. I personalen är vi fyra vuxna, som försöker hålla styr på hela gänget och då behövs det minsann en massa ord, miner och gester.

Det räcker inte enbart med ett vardagsspråk, det behövs även kött på benen. Det finns ett behov av ordkonst – konst med ord. Det är det som gör språket roligt och livat.

“Vi barn är bra ordsnickare”

Barn är bra på att smaka på ljud och ord. Med ordet porla kan man till exempel leka en lång stund. Drar man ut på o:et till ett pooorla, är det en lååång bäck och ganska lugnt och skönt. Rullar man på r:et blir det en snabbare och aktivare handling. Och så ser man ju helt annorlunda ut, när man grimaserar pooorla och porrrla. Och bra munjumpa är det också.

Hur skulle det vara med en korthalsad giraff i det porlande vattnet? Nu behövs det en inre bild för att klara av situationen. Det finns en massa förklaringar till hur i all världen en giraff kan vara korthalsad. Och en hurdan bäck är det den går eller galopperar i. Helt av sig självt har det blivit en berättelse. Hur låter då en korthalsad giraff? Och vad äter den? Kanske surkor. Surkor? Ja, surkor och inte gurkor. Vår berättelse blev berikad med ett nonsensord. Och till på köpet fick vi ett fint rimpar. Barnen blir medvetna om att de är aktiva och påhittiga. De har något att komma med, något som alla andra lystrar till.

Med 4-åringar går det redan bra att bygga upp dikter och berättelser. Ett givet ord eller tema, som för tillfället intresserar barnen, brukar räcka. Barnen sporrar varandra och i grupp är det lättare att vara produktiv, för man får hela tiden nya idéer av de andra. De vuxna dokumenterar ordagrant med rykande penna. Till slut läses hela berättelsen upp och var och en får applåder. Barnen tycker det är extra belönande om de får en egen kopia av berättelsen. Det är fint att ha en egen nedskriven berättelse.

En del barn blir så inspirerade av sina berättelser, att de överför sina påhittade berättelser till den fria leken. Ibland blir det även en teaterföreställning för de andra på daghemmet. Barn tycker ofta om att uppträda och roligt är det också för åskådarna.

Rim är en annan sak, som barn älskar. Rim finns ju faktiskt överallt, i varje daglig situation, så det är bara att späda på. Vill man variera det hela, kan man t.ex. ändra på traditionella barnvisor och få nytt innehåll och nya rim. I stället för “Bää, bää vita lamm...” diktar man “Muu, muu lilla kossa...” – Hur tycker ni att vi skall fortsätta? Här är det klart att barnen måste koncentrera sig och tänka efter, för att vara fiffiga och skapande ordkonstnärer.

Var tar man tiden till ordkonst på daghemmet?

Ordkonst behöver inte ta någon extra tid, man måste bara lära sig att handskas med och utveckla språket på ett annat sätt. Man bör vara mera observant på vad man säger.

T.ex. vid påklädningen kan man vara lekfull och “av misstag” använda ordet sko i stället för vante. Kanske fingervanten kunde träs på foten och bli en tåvante? Då blir det roligt för barnet att kunna korrigera och vara duktigt.

Alla vuxna kan en massa fingerramsor, men kommer vi ihåg att använda dem aktivt vid påklädning? Det är trassligt att klä på fingervantar: – Var bor tummetott, här är slickepott...

Hurdana är matbordssituationerna, kan man göra dem trevligare? – Tänk om det växte bananer på vår gård. Så praktiskt det skulle vara... Kanske maten slinker ner lite bättre om man samtalar, fantiserar och ordleker tillsammans?

Man brukar tacka för maten efter matstunden på daghemmet, så varför inte göra det med en ny ramsa varje dag? Kanske barnen själva kan dikta sina tack för maten -ramsor?

– Tack maten, go ko, diktade Molly, ett och ett halvt år gammal.

Med dagliga kortkorta men upprepade ordkonststunder blir barnen finfina ordsnickare.

Varför är ordkonst viktigt på vårt daghem?

Ordkonst med barn är roligt och det njuter både barnen och de vuxna av. Det bygger upp en gemenskap mellan vuxna och barn: vi kan skapa tillsammans. Ordkonst utvecklar inte bara en förståelse för språket, utan har mycket med koncentration och tänkande att göra. Det är färdigheter man behöver genom hela livet.

Småbarnsordkonst på daghemmet är en positiv och solig sak. Så trots att solen inte alltid skiner från en klarblå himmel, stämmer femåriga Annas favorituttryck:

– Det är soligt, när det är roligt.

Helen Kaila
barndagvårdare

Här doftar det baby!

Biblioteket som mötesplats för småbarnsfamiljer

På Richardsgatans bibliotek i Helsingfors har vi haft babypoiesigrupper och rimlekar för små barn sedan 2007, då ordkonstlärare Outi-Maria Takkinen tog kontakt och erbjöd sig att starta en grupp på finska. Tillsammans med specialplanerare Nina Gran på Helsingfors kulturcentral, beslöt vi att samtidigt starta en grupp på svenska och vi valde att kalla programmet Babypoesi, medan det finska programmet fick heta Runokylpylä.

Nina Gran och ordkonstlärare Malin Fagerström ledde den första gruppen på svenska och efter det har bibliotekarie Annika Sandelin lett den svenska verksamheten.

Poesi för småttingar passar som hand i handske i verksamheten på vårt bibliotek, med ordverkstad, läsecirklar och bokprat. Med babypoiesin kan vi utvidga ordkonsten och den lässtimulerande verksamheten genom att åldersmässigt starta från noll.

Förberedelser och arrangemang

Babypoesi, rimlekar och annan ordkonst för små barn är program som lämpar sig väl i de allmänna bibliotekens verksamhet. En förutsättning är att det finns ett utrymme som går att skärma av, så att man får rimma, ramsa och leka i fred och å andra sidan inte stör andra. Allt annat, och kanske också det, går att ordna.

Babypoesi och rimlekar kan man förverkliga på två sätt: med egen personal eller med utomstående ledare. Vi har tillämpat båda sätten, med en egen ledare för den svenska gruppen och en utomstående för den finska. Om det finns någon i personalen som är intresserad av att leda den här verksamheten är det lyckligt. Då gäller det att se till att den personen får tillräckligt med tid att både förbereda och leda. Hon behöver kanske hjälp med marknadsföringen och arrangemangen och naturligtvis möjligheter till fortbildning.

Om man engagerar en utomstående ledare kan man komma överens om att denna ansvarar för innehållet och genomförandet, medan biblioteket tar ansvar för alla arrangemang – så har vi gjort. Allt det där andra betyder informationen, marknadsföringen och kontakten mellan ledaren och deltagarna, att ta emot anmälningar, leta fram texter ur böcker, kopiera, förbereda utrymmet och se till att det städas före och efter, bära möbler och överhuvudtaget vara en hjälpande hand och famn när babyn med familj anländer och går hem igen.

Biblioteken har oftast små eller inga alls budgeterade anslag för arvoden. Därför måste man ansöka om projektpengar eller samarbeta med andra, till exempel så att biblioteket står för utrymme, material och arrangemang, medan andra parter betalar arvodet. Vi har genomfört programmen både med projektanslag och delat på arvodeskonstnaderna med andra, såsom Kulturcentralen, Annegårdens konstcentrum, Sydkustens landskapsförbund och Nuoren Voiman Liitto. När man har genomfört programmen så här i några år och på

så sätt etablerat verksamheten i biblioteket, kan man kanske få in anslagen i bibliotekets budget också. För den här verksamheten om någon är viktig PR för biblioteken!

Information och marknadsföring

Innan man startar, bör man noggrant tänka igenom hur man når de nyblivna föräldrarna, men också hur man marknadsför vad babypoesi går ut på. Att nå föräldrarna via rådgivningar, familjecaféer, föreningar och församlingar samt föräldragrupper på webben och i sociala media, har för oss varit det bästa sättet. Efter de första åren har vi via tidigare deltagare nått nya, så att vi har mejlat dem som varit med förr, som i sin tur tipsat sina vänner och bekanta med babyer. Ryktet kan vara en god marknadsförare. Om man lyckas få lokaltidningen att skriva en artikel, eller om man själv skriver en notis och lyckas få in den, ger det synlighet. Annonser är däremot dyra och eftersom många unga föräldrar inte prenumererar eller läser dagstidningar i pappersformat, kan de vara bortkastade pengar. Å andra sidan kanske mor- och farföräldrar gör det och de berättar för sina barn.

Första och andra gången blir troligen inte ännu en succé. Det kanske inte kommer så många man väntat sig och själv känner man sig ovan i rollen och med programmet. Men det är bra att komma ihåg att det alltid tar tid att köra in ett nytt koncept. När man jobbat med det en tid, börjar kännedomen om verksamheten sprida sig, och allt flyter lättare.

Se över utrymmet!

Babyer på bibliotek ställer helt egna krav på utrymme och tillgänglighet. Biblioteket och själva rummet ska förstås vara lättillgängligt med barnvagn. Hur kommer man in och var parkerar man tiotals barnvagnar inomhus utan att de står i vägen för övriga eller utgör en säkerhetsrisk? Var lämnar man kläder och skor? Utrymmet bör gå att stänga, så att babyerna inte blir skrämde av andra ljud och belysningen bör gå att justera, så att den inte bländar. Det underlättar mycket om det finns en toalett och en mikrovågsugn i direkt anslutning till

utrymmet. Rummet, och framför allt golvet, ska vara välstädat och fritt från farliga möbler, sladdar och öppna eluttag. Och naturligtvis försöker man göra det så inbjudande som möjligt.

Någon annan än ledaren ska helst finnas till hands för att hjälpa i början och slutet av poesistunden, som man lugnt kan räkna med att drar ut på tiden, för före hemfärden ska barnen matas, bytas på och föräldrarna vill också umgås. Det är viktigt att det hela genomförs med ro, i ett lugnt tempo och helst också enligt ett visst mönster, det inger både de små barnen och deras föräldrar trygghet.

Vad kommer sen?

Vi har startat nya grupper två gånger om året. Till grupperna har vi tagit tio babyer med föräldrar och några på reservplats. Eftersom den här verksamheten är för barn under 1 år, växer de snabbt ur den, medan familjerna gärna skulle fortsätta. Därför har vi också arrangerat rimlekar för barn upp till tre år några gånger i terminen, vi kallar dem Rimjam. Det här programmet är upplagt för barn som redan lärt sig stå och gå – och springa, hoppa och klättra. De är öppna tillfällen på kvällstid och brukar locka hela familjer, ofta också mor- och farföräldrar.

I Rimjammen ingår mera rörelser, fantasilekar, kanske rekvisita och sång och musik till tonsatta dikter. Vi brukar följa olika teman och göra programblad med verserna och dikterna som vi leker. Programmen kan familjerna ta med sig hem, liksom de kan låna de böcker kring temat som vi plockar fram för tillfället. Vi har upplevt att en blandning av nya och gamla verser, fingerramsor och rörelselekar är bra. Det viktigaste är att texterna är tillräckligt enkla, så att både barn och vuxna kan delta i läsningen och lekarna.

Biblioteket välkomnar babyfamiljerna!

För biblioteket är denna verksamhet ett utmärkt sätt att nå småbarnsfamiljerna. Föräldrarna befinner sig i ett skede då de är särskilt lyhörda för allt som kan vara bra för deras små barn. Via den här formen av ordkonst får de både stöd och material för det lilla barnets språkutveckling. De finner sätt att leka med sina babyer och genom leken stöder de inte bara barnets språkliga, utan också emotionella och kognitiva utveckling.

Verksamheten har en social betydelse för föräldrarna, som får möjlighet att träffa andra med barn i samma ålder. På biblioteket finns böckerna de kan läsa för sina barn, därför brukar vi under den sista babypoiesiträffen bjuda på en kopp kaffe på barnavdelningen, presentera småbarnsböcker och tala om varför det är så viktigt att läsa för barn. En del av föräldrarna har inte besökt biblioteket sedan skoltiden, nu är de glada att komma tillbaka och se vad allt biblioteket kan erbjuda i dag. Och vi blir lyckliga inte bara av de nya bibliotekskunderna – utan också den härliga babydoften som sprider sig i biblioteket. Egentligen ser jag inte någon bättre plats och miljö för småbarnsordkonsten än just biblioteket!

Vad tycker deltagarna?

Sista ordet får mamman till Inkeri, 7 månader, efter sista babypoiesistunden våren 2012. Gruppen leddes av Outi-Maria Takkinen.

”Vi hoppas verkligen att vi kan fortsätta med babypoiesin också i höst. Inkeri har njutit enormt av rimmen och verslekarna. Vi har fått inspiration att fortsätta leka hemma och babypoiesistunderna har varit uppiggande också för mamma: det är roligt att träffa andra babyer och mammor och prata om gemensamma saker och naturligtvis att med professionell hjälp komma in i barnlyrikens och språkets värld. Jag hoppas att Inkeri, som i höst fyller ett år och alltmer kommer underfund med språkets hemligheter, får fortsätta med de här äventyren!”

Susanne Ahlroth
bibliotekarie

Lekfullhet

och lek med språket

Barns lekfullhet

och den språkligt inspirerande vardagen

Barnen har en naturlig benägenhet att leka med språket. Ett barn nappar tag i ett rim, skrattat hjärtligt åt en tokig formulering eller stannar upp inför ett ord eller uttryck som kunde ha betytt något annat. Lekfullheten finns där, precis "under ytan". Den finns överallt i vardagen så det lönar sig att ta vara på den! Vardagen på daghemmet blir språkligt inspirerad när de vuxna lägger "språkglasögonen" på näsan, ser möjligheterna till lek och samtal med barnen och själva medvetet fungerar som språkliga förebilder för barnen.

De vuxnas uppgift är att på daghemmet skapa språkligt rika sammanhang och förutsättningar för lek och lärande. I leken skapar barnet mening och fungerar på ett betydelsefullt sätt. Det betyder att barnen då de leker är aktiva, nyfikna och intresserade. Det finns en lust och en iver i leken. Därför hänger lek och lärande ihop. I en lustfylld, nyfiken, intressant och aktiv atmosfär tar barnen till sig och lär sig hela tiden.

Alla kan leka med språket

En stämning av lustfyllt lekande kan vi också skapa tillsammans med barnen när vi leker med språket – med rim, ramsor, ord, sagor, berättande och andra dimensioner av språket. Utmaningen blir att framkalla den här kravlösa, inspirerande stämningen som lockar barnen till nyfikenhet och lek.

Vi kan språka lekfullt med barnen redan från allra första början. Små barn bekantar sig med språket genom att leka med rim och rytm. Att sjunga, rimma och ramsa är ett naturligt sätt att umgås med barn. Barnen roas av sånger och ramsor och lockas lätt med i dem. Redan spädbarn njuter av att lyssna på ramsor och roas av att ramsan också visas med händerna eller leks på kroppen. Att så ofta som möjligt få höra den vuxnas prata, sjunga och ramsa skapar delaktighet och utvecklar språket hos barnet. Det finns alltså ingen åldersgräns för språkligt inspirerande lekar!

Språka lekfullt

– en del av vardagen

Med hjälp av planerade, språkligt inspirerande lekstunder tillsammans med barnen kan du komplettera den språkstimulerande vardagen på daghemmet. Väv in stunderna i de dagliga rutinerna och gör dem tilltalande med hjälp av lek, samtal, sång, rörelse, rim och ramsor. När du planerar lekarna så håll i minnet att det finns många olika språkliga delområden som ni kan leka med: begrepp och benämning, sortering, minne och koncentration, beskrivande och berättande, språklig medvetenhet samt munmotorik och ljudande.

För barnen däremot ska stunderna vara enbart rolig lek! Var lyhörd, improvisera och anpassa därför lekarna till barnen så att barnens uppmärksamhet och intresse upprätthålls. Du kan också förkorta leken – sluta så länge ni har roligt. Huvudsaken är ju att barnen efteråt känner att de lekt något lustfyllt som de vill uppleva igen.

Påsar, lådor, bilder och annan rekvisita

Lådor, askar och påsar är användbar rekvisita när ni leker med språket. När du tar upp saker ur lådor och påsar skapar det ofta en magisk och nyfiken stämning bland barnen. Det som stiger upp ur påsen får en markerad betydelse som du som vuxen kan ta vara på. Att lyfta upp en blomkål, sax eller giraff ur en låda blir liksom något mycket mer.

Bilder är också praktiska på olika sätt i språkligt inspirerande lekar. Bilderna presenterar och tydliggör ord och begrepp som barnen ännu inte själva använder eller förstår. Skriv gärna ut vad bilderna föreställer. Skriv också ut "en" eller "ett" före ett substantiv så att barnen vänjer sig vid att det finns olika artiklar för olika ord. Fastän barnen ännu inte läser texten lockar den dem att fråga vad det står och vad det betyder. Texten väcker också barnens nyfikenhet och intresse för det skrivna språket.

För att låta barnen "smaka" på ett ord och försöka förstå det kan du innan du visar bilden till att börja med säga ordet – dröja ett ögonblick – och först sedan visa den. Då hinner barnen skapa sig egna uppfattningar om ordet innan de ser det. För att barnen sedan ska få höra ordet så många gånger som möjligt, kom ihåg att under lekens gång upprepa ordet om och om igen. Visste du att barn ibland behöver höra ord upp till sextio gånger innan de tar dem till sig?

Speciellt små barn tycker om när du kombinerar bildkort med motsvarande föremål eller figur. Då blir bilden ofta intressantare – den får liksom en bredare innebörd och barnen förstår sambandet mellan bild och verklighet. Att titta på bilder och jämföra dem med föremål och figurer lockar också till samtal och beskrivning.

Och sist men inte minst: Lek med barnen i så små grupper som möjligt. Då har alla tid och möjlighet att komma till tals och delta aktivt. I en liten barngrupp kan du också lätt anpassa ditt språk till de enskilda barnen.

Barnen vill och kan leka med språket

Nu är det bara att sätta i gång! Se och ta vara på barnens styrkor och lita på att de kan och vill. Gå med i leken, delta och var närvarande – då blir leken med barnen både inspirerande och rolig för er alla. Och kom ihåg att barnen tar till sig och lär sig när de själva är aktiva, så som det kinesiska ordspråket också påminner oss:

Det jag hör – det glömmar jag
Det jag ser – det minns jag
Det jag gör – det förstår jag

Folkhälsan har på sin webbplats www.folkhalsan.fi/spraklekar språkrelaterat material som går att skriva ut och använda i lekar med barnen. Här finns bl.a. bildkort på kroppsdelar, kläder, mat, djur och olika föremål samt spelet Groddskott. På sidorna hittar du också databasen *Lekfullt med språk* som innehåller över 300 roliga och omväxlande språkstimulerande lekar för barn. Här kan du dessutom beställa Folkhälsans böcker som innehåller lekar och idéer för det språkligt inspirerande arbetet på daghemmet.

Johanna Sallinen
ansvarig för språkutvecklande verksamhet

Här är förslag på sådant som ni tillsammans i arbetsteamet kan reflektera över angående lekfullhet och lek med barnen:

- Fundera över hur ni kan ta tillvara barnens iver att leka med språket i vardagen.
- Samtala om hur ni skapar en lekfull, glad, nyfiken, kravlös och tillåtande stämning när ni leker med barnen.
- Diskutera vad de olika delområdena innebär: språklig medvetenhet, begrepp och benämning, sortering, minne och koncentration, beskrivande och berättande.
- Reflektera över hur ni ska välja lekar: Hurdana lekar intresserar och roar barnen? Hurdana olika lekar behöver olika barn för att få stöd i sin språkutveckling?
- Fundera på vad ni ska beakta vid planeringen av stunderna, bl.a. hur ofta, gruppstorlek och gruppansättning, tidpunkt och plats.

Ordkonst

- en liten konstform med stor potential

Ordkonstens kärna är att få igång det fria flödet hos deltagarna, det kan vara i form av ett jammande rim, en muntlig berättelse eller en skriven text, det viktiga är att varje deltagare skapar utifrån sina egna förutsättningar. Det går att få igång fantasin och intresset hos alla, det gäller bara att hitta just "det där" som inspirerar... Någon deltagare kanske aldrig vill skriva något, men älskar att baka hemma och skriva recept, för någon annan kan rimmande kännas knepigt, men med rätt stämning, lite musik och rytmer kanske det plötsligt går som en dans.

Man ska satsa på det som fungerar. Det allra viktigaste i all ordkonstverksamhet är att alla ska känna att de trivs och att de får utlopp för det de bär inom sig i form av tankar, idéer och historier.

Ordkonst är en konstform som under de senaste åren vuxit stadigt på svenska. Jag började mitt koordineringsarbete med ordkonsten 2007 och har under de senaste fem åren sett hur intresset hos barn, ungdomar och föräldrar vuxit i samma takt som samarbetsparter och ordkonstnärer engagerat sig och arbetat aktivt för ordkonstens utveckling. Detta är fantastiskt fint och ger hopp om att en av de minsta konstformerna har möjligheten att rota sig i våra miljöer som en naturlig del av det kulturutbud som barn och unga erbjuds.

Vikten av ordkonst

Vi kan använda oss av ordkonst varje dag, i allt vi gör, med dess hjälp stimulerar vi fantasin och ger den rum att växa. Ordkonsten är ständigt närvarande i våra liv, alla dagar berättar och skriver vi, alla dagar använder vi vår fantasi för att komma på lösningar, idéer och få klarhet i våra tankar. Genom att använda sig av ordkonst kan vi med roliga estetiska metoder stöda den språkliga utvecklingen hos oss själva och hos de barn och ungdomar vi möter.

I ordkonstsammanhang uppmuntrar vi deltagarna att se det unika i varje ögonblick.

Till exempel kan en vanlig snäcka vi hittat på stranden bära på vidunderliga sjögräshistorier eller en vanlig byrålåda innehålla osynliga skatter från flera tusen år tillbaka. Ordkonst handlar om hur vi ser på saker. Det kan vara något alldeles vanlig föremål eller också kan det vara tindrande trolleri. Bjuder vi in mer ordkonst i vår var-

dag, med familjen hemma, i skolan eller i det egna skapandet så märker vi snart hur givande det är och vilken ny och kraftfull dimension det ger till det egna språket och fantasin. Omöjligheter blir möjliga och kreativiteten blomstrar.

För vem?

Ordkonst passar alla åldrar, såväl bebisar som vuxna, det är viktigt att komma ihåg. Fritt fram för att leka och fantisera också som vuxna. Den här metodboken handlar om småbarnsordkonst, där dikterna, ramsorna, rytmerna, rörelserna och kontakten mellan det lilla barnet och föräldern är i fokus. I ordkonst för dagisbarn upp till tonårsålder består ordkonstens mångsidiga palett av muntligt berättande, kreativt skrivande, läslust, ordlekar och drama, samt ordkonstnärliga aktiviteter och konstverk av olika slag. Det finns således möjlighet att börja med ordkonst redan som liten och fortsätta livet igenom.

Alla har fantasi, det enda som behövs är att man kittlar igång den med ordkonst och sedan är allt möjligt. Börja du också redan idag!

Michelle Mattfolk
kulturproducent

Mer information om ordkonst

På www.ordkonst.fi finns Sydkustens landskapsförbunds information om ordkonst på svenska i Finland. Här presenteras undervisningsutbud, grundläggande konstundervisning i ordkonst, kurser, läger, projekt, evenemang och ordkonst för småbarn.

Det finns också en handbok som heter *Ordkonst – alla har fantasi*, som utgavs 2010. Den ger en bra grund för hur ordkonsten kan utövas både hemma och i skolan (boken kan beställas via hemsidan).

På nationell nivå finns föreningen *Suomen sanataideopetuksen seura* som arbetar för att utveckla ordkonsten som konstform. På www.sanataide.fi finns mera information om föreningens verksamhet. Via föreningen får man också kontakt med alla de skolor i Finland som ger undervisning i ordkonst samt ordnar läger, projekt, evenemang och ordkonstprogram.

Då det gäller småbarnsordkonst på finska kan man bland annat bekanta sig med verksamheten i *Vanda ordkonstskola* som man hittar på www.sanataidekoulu.fi. Skolan erbjuder bland annat verksamhet för barn i åldern 0–6 i olika former. Genom skolan kan man också få tips om andra skolor i Finland, som erbjuder småbarnsordkonst på finska.

Lyft blicken

- se helheten!

Kultursamarbete kräver öppenhet, lyhördhet och gemensamma visioner. Det är viktigt att man både vågar och kan formulera sina målsättningar och att man diskuterar och bearbetar dem med sina samarbetsparter. Lika väsentligt är det att lyssna och reflektera, att ta sig den tid som behövs för utvecklingsarbetet.

När man utvecklar olika program och metoder och vågar ta risker föds nya innehåll. Långsiktigt arbete medför en möjlighet att utveckla enskilda program till mer allmängiltiga koncept.

Den här metodguiden är ett uttryck för detta tänkande; Att arbeta lekfullt, men på fullt allvar. Ordkonsten kan ge både barnkulturen och språkpedagogiken nytt innehåll och nya metoder.

Det är viktigt att utveckla professionaliteten i all kulturverksamhet och inom alla konstarter. Idag fungerar mycket av kulturfältet i nätverk, med ett gränsöverskridande tänkande både gällande samhällssektorer och konstformer. Men ett samarbetsnätverk är ingen nätbutik, där man enbart köper in det man själv behöver. Däremot kan den som investerar i delaktighet och bidrar med sitt kunnande och sin erfarenhet få ny kunskap och kompetens i utbyte. Ett lärande nätverk handlar om att kunna urskilja detaljer från helheter, om att sortera och reflektera.

Annegården i Helsingfors är en av de inhemska pionjärerna för konstfostran och på Helsingfors kulturcentral har vi arbetat sektoröverskridande med den svenska verksamheten i tio års tid. Vi har goda erfarenheter av systematiskt samarbete mellan kultur och dagvård, skola samt bibliotek. Vi har skapat mångsidiga samarbetsnätverk för kulturpedagoger och konstfostrare och vi strävar ständigt efter att utveckla ett kreativt och långsiktigt förhållningssätt till kultursamarbete. Alla som arbetar med och för barn och unga är i en vidare mening varandras kolleger och potentiella samarbetsparter.

Barnkulturnätverket Taikalamppu – Aladdins lampa grundades 2003 och har sedan dess utvecklat barnkultur och metoder för kulturpedagogik över hela landet på svenska och finska. Ordkonsten har varit ett särskilt utvecklingsområde i Helsingfors. Ordkonsten kan med fördel tas in i rådgivnings- och familjeverksamhet. Den är ett viktigt inslag i dagvård och skola – det lekfulla och skapande elementet i ordkonsten är ett bra komplement till mer traditionell språkstärkande verksamhet och undervisning. Ordkonsten är också en egen konstform, som barn, unga och vuxna systematiskt kan ägna sig åt redan från tidig ålder. Vi behöver alla mer lek, fantasi, improvisation och ordglädje i vår vardag.

Kultursektorn upplever nu en brytningstid, då kulturen väller in i andra samhällssektorer och väcker intresse hos nya målgrupper och samarbetsparter. Kultursamarbete handlar om riktning, handling, redskap och framför allt attityd. Kulturpedagogik handlar mycket om *vad?* och *hur?* – Men den allra viktigaste frågan är fortfarande *varför?*

Konst och kultur har ett starkt och omutligt egenvärde. Alla barn borde ha rätt till olika slags konstupplevelser och till att utveckla sitt eget uttryck och sitt skapande så mångsidigt som möjligt. Att leka är att skapa. Ordlek stimulerar fantasin och nyanserar ut-

trycksförmågan. All konst ger ny kunskap och nya insikter – men konsten kan också bidra till livsglädje och hälsa. Konsten spränger verklighetens gränser. Allt är möjligt i konsten och just därför förmedlar den livsviktigt hopp. För både små och stora.

Nina Gran
specialplanerare, kulturpedagog

Rim och ramsor

för små barn

- **Bebisens roliga rim och ramsor** (innehåller dvd). 2008
- **Bebisens roliga visor och verser** (innehåller cd). 2009
- **Barnens ramsbok**. En bok för alla. 2001
- **Bom bom**: småbarnens bok. 2005
- **Bubbel och skratt**: rim och ramsor för de riktigt små. 1992
- Dietrichon, Rose-Marie: **Små små fötter**: nya ramsor och lekar. 2001
- Dinkeli Dunkeli Doja: **Barnens älsklingar**. 2003
- Flink, Marianne: **Drippe, drippe, dropp**: rim, fingerlekar och rörelselekar. 1999
- Helsing, Lennart: t.ex. **Summa summarum, Här dansar herr Gurka, Lappricka pappricka** (hans verser finns i många olika samlingar)
- **Här kommer en liten mus**: Rim och fingerramsor i urval. 1996
- **Kom och lek!** : klappa, gunga, hoppa och sjung med 17 lekfulla rim och ramsor. 2011
- **Lilla barnkammarboken** : rim och ramsor för händer, fötter och kropp (innehåller cd). 2010
- Marttinen, Tittamari: **Iloinen lorutoukka / Jollerlarven** (övers. Marita Lindquist). 2008
- **Min lilla skattkammare**: Sånger och verser om djur. 2009
- **Min lilla skattkammare**: vaggvisor och ramsor. Innehåller cd-skiva. Natur och kultur. 2008
- Parland, Stella: **Katastrofer och strofer om slummer och stoj**. 2003
- Ruohonen, Laura: **Smaskens damaskens**. Översättning av Stella Parland. 2010
- Stark, Ulf: **Kanel och Kanin**: Dikter om kroppen. 2006
- **Kanel och Kanin letar efter sommaren**. 2008

Några blandade Länkar

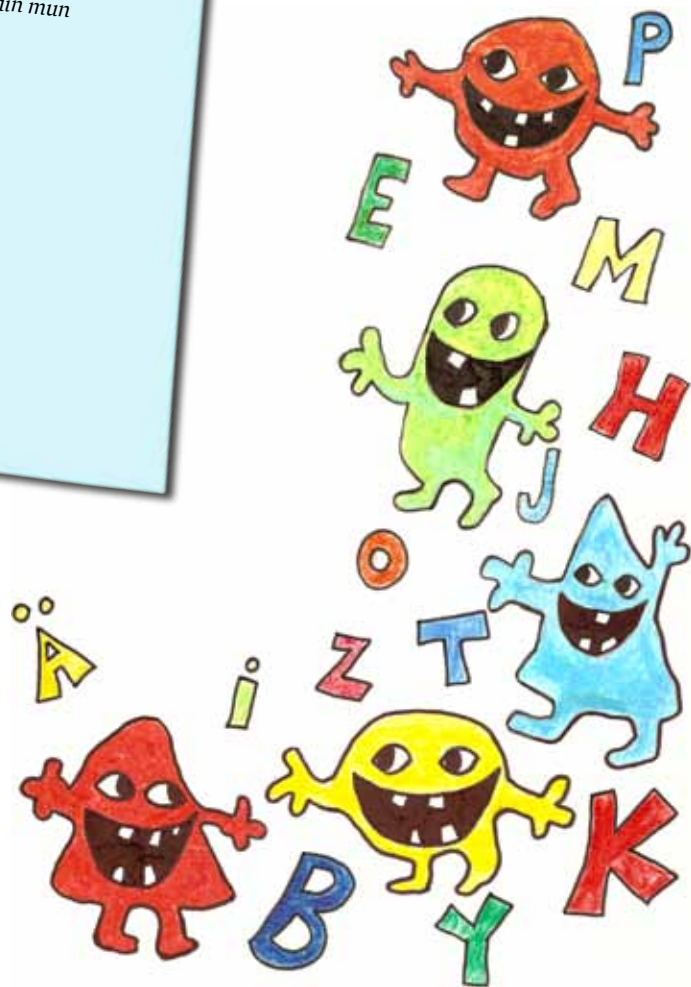
- Barnkulturnätverket Aladdins lampa med bl.a. metodguider:
www.taikalamppu.fi
- Sydkustens landskapsförbunds ordkonstsida:
www.ordkonst.fi
- Information om grundläggande konstundervisning i ordkonst i Finland:
www.oph.fi
- En tvåspråkig kulturkalender med sökfunktioner, riktad till elever och lärare i huvudstadsregionen:
www.kultus.fi
- Lukukeskus - Läscentrums webbsidor med litteraturtips, tips om författarbesök och läskampanjer med målsättning att främja läsandet:
www.lukukeskus.fi
- En sida för skrivlust:
www.squoosh.se
- Språkstimulerande lekar för barn och unga:
www.folkhalsan.fi/spraklekar
- Länkar till 4500 webbplatser och andra digitala lärresurser:
www.lankskafferiet.org
- Forum för finlandssvenska bibliotek och svensk biblioteksverksamhet i allmänhet:
www.biblioteken.fi
- De finländska bibliotekens nya webbtjänst för skönlitteratur:
<http://www.boksampo.fi/sv>
- De finländska bibliotekens digitala referenstjänst med 51 kommunala och 21 andra bibliotek, fråga vad som helst:
http://www.biblioteken.fi/sv-FI/fraga_bibliotekarien/
- Tips, lekar, böcker och annat skoj för barn och vuxna:
www.barnensbibliotek.se
- Finska och finlandssvenska samtida poeter på ursprungsspråket och i översättning:
<http://www.electricverses.net/sa-keet.php?language=2>
- Hur man kan stärka elevers språk:
www.skolsprak.fi
- En berättarorganisation som ordnar festivaler, kurser och verkstäder i muntligt berättande:
www.storytelling.se
- Muntligt berättande i fokus:
www.berattarverkstad.org
- Utbildningsstyrelsens webbsidor för modersmål, litteratur och mediekunskap:
www.edu.fi/grundlaggande_utbildning_modersmal
- Nordiska minister rådets portal för barn- och ungdomskultur i Norden:
www.valhalla.norden.org
- Språkstödjande spel och information om olika kommunikationsmetoder:
www.papunet.net/svenska
- Tips och idéer för sagoberättande, beskrivningar på lekar och aktiviteter samt ett urval sånger och ramsor:
www.sagokistan.se
- Portal för informations-sökning och bibliotekstjänster. Forum för finlandssvenska bibliotek och svensk biblioteksverksamhet i allmänhet:
www.biblioteken.fi
- Ordkonstkurser och utbildningar finns att hitta på:
www.orivedenopisto.fi

Ordkonsten trollar med ljud och med tecken,
aldrig man vet vad som hittas i säcken,
full av hemliga tankar och små
skrattkrumelurer, som just lärt sig gå.

Bokstäverna, som också kan hoppa, ut ur din mun
blir en mustig soppa,
som du kan krydda med fnitter och fasor,
glittrande stenar och randiga trasor.

Eller släpp ut alla ord på en gång,
hör hur de mumlar och sjunger en sång.
Kanske de bygger ett slott av varandra,
kanske de ger sig av för att vandra
långt ut i världen, oändligt stor,
där alla orden och påhitten bor.

Nina Gran

LÅT KUL TUREN FÄRGA LIVET

Helsingfors kulturcentral

ANNEGÅRDEN CAISA ESPLANADESTRADEN GAMLASGÅRDEN MALMS KULTURHUS NORDHUSET SAVOYTEATERN STOA

I samarbete

Annantalo

www.taikalamppu.fi

